

Tolv edsvurna män

Filmen "Tolv edsvurna män" har mottagits med entusiasm, av anmeldarna lika väl som av allmänheten. Något liknande har jag aldrig sett, den uppväger alla andra filmer sedan talfilmen kom, jag måste se den en gång till — sådana omdömen hör man ständigt av människor med de mest skilda intressen och åsikter. Till stor del beror det självfallet på den tekniska och konstnärliga skickligheten, som gör att filmen, spelad av tolv män i ett rum, utan påkostade och glansfulla scenerier, utan yttre händelser, blir så utomordentligt fängslande; televisionen och dess teknik har här vunnit en exempellös framgång. Då man ser filmen för andra gången verkar den kanske än starkare: spänningen blir inte så stor, det blir möjligt att njuta av detaljerna hos regin och skådespelarna. Uppskattningen av filmen beror säkert också på att den — som byråsekreterare Arne Eklund häromdagen påpekade — med ovanlig finess och precision tecknar inte blott skilda karaktärstyper utan också hur en grupp människor reagerar som grupp, hur deras stämningar, uppfattningar och hållning påverkas och förändras.

Men filmen är också en moralisk förkunnelse, framförd utan salvelse och stora gester. Den pläderar för enkla mänskliga värden, som vi alla håller på men ofta bryter mot: rättvisa, samverkan i demokrati och likställighet, tolerans och godhet. Med skäl kan det sägas att denna förkunnelse är optimistisk och idealiserande, att den är präglad av amerikansk framstegstro och i någon mån färgad av amerikansk ytlighet. Men det skadar knappast. Vi vet alltför väl att problemen inte alltid är så enkla, att människorna inte är så lätta att övertyga, att värdena inte alltid segrar. Verklighetsflykt blir det inte, men väl en eggelse till att förändra verkligheten. Varje

människa lämnar salen med ett styng i hjärtat, med ett oroligt samvete och med god vilja.

Rättsvisan vinner i juryn. Steg för steg lyckas Henry Fonda, ibland hårt resonerande, ibland passionerat vädjande, göra de likgiltiga intresserade, få de förstockade att ta skäl, bringa de ondskefulla till ett ögonblick av insikt och förkrosselse. Något bindande försvar för jurysystemet är detta inte. Kanske går det i regel till på helt annat sätt, kanske skulle den anklagade ynglingen i de flesta fall ha fällt i första voteringen. Vi tänker på Dreyfus och Sacco och Vanzetti, på mindre kända misslag i svenska och engelska rättegångar, kanske också på Sydafrika och Little Rock eller rent av på det ryska tyranniet. Men så borde det gå till. Var och en tänker att Fondas röst måste segra i den jury som vi bär inom oss, att det gäller att inte döma utan bevis, att förutsätta oskuld då inte skulden är obestridlig.

Juryn blir en miniatyr av vårt samhälle, av demokratin. Låt de skilda meningarna komma till tals, lyssna på vad andra har att säga, fatta inte beslut på förutfattade meningar och utan eftertanke. Det är inte på det sättet demokratin fungerar, det vet vi inför bullret av staternas och partiernas agitation utan hämningar. Det är inte säkert att ens om filmens förkunnelse bleve följd, besluten bleve de bästa tänkbara; det finns motsättningar som inte kan resoneras bort, som inte med den bästa vilja låter sig upplösa i harmoni. Men meningen gäller oss alla, och att vi söker att följa den är förutsättningen för att folkstyrelsen skall lyckas och bevaras.

Det starkaste i filmen är dock bönen om tolerans och förståelse. De jurymän som vi föraktar för deras slöhet eller avskyr för deras ondska blir bättre, blir mänskligare inför våra ögon. De besegras av Fondas glöd, av den gamle mannens milda auktoritet, av den schweiziska invandrarens envisa rättsinne, av den stammande banktjänstemannens oro, av den i slummen uppvuxnes erfarenhet och medkänsla. Även de brutala och elaka blir begripliga; det är dålig uppfostran, fördomar, miljö, förvärvade vanor som förstört dem. Ondskan

själv bryter samman i gråt och förtvivlan, i hopplös ånger. Det finns mycken romantik i detta, en tro på människornas naturliga godhet och på det onda som en samhällets och omgivningens skuld. Men det finns tillräckligt mycket av hållbara tankar och väsentliga krav. Vi kommer fram till sådana saker som nyligen framförts i strafflagberedningens betänkande och som är det betydande i detta betänkande. Från rättsvisans ord att man inte får döma utan bevis kommer vi upp till

ett högre plan: inlevelsens och fördragsamhetens, att man inte skall döma hårt och utan hänsyn till den skyldiges svårigheter, att man inte skall fördöma.

Denna film har, på svårbegripliga grunder, förbjudits för barn. Den borde i stället visas i skolor och kyrkor, den borde nå alla människor. Inga moralpredikningar, inga väckelser kan med sådan styrka inskräpa våra gemensamma värden som den vita dukens berättelse om striden kring en människas liv.

Sept 14 kl. 4 kl.
2 ul. 5 m. 1 a
S: a 26